

Bilimdar jikjiki / erteki

Category: Ertekiler, Kitapcy

написано kitapcy | 22 января, 2025

Bilimdar jikjiki / erteki BILIMDAR JIKJIKI

Gün guşluga galyp, howa gyzyp ugranda jikjikiniň çöpden ýasalan çalamydar höwürtgesindeki gögümtil çal ýumurtga birden çat açdy. Jaýrykdan guşjagazyň çünki jaýtaryp çykdy. Yzy bilenem agzy sary etene guşjagaz nohutdan sähelçe ulurak kellejigini zarp bilen giň ýalança çykardy. Ol ilki bada töweregiň goh-galmagalyndan gorkup, kellesini yza çekip aldy. Ýöne jikjikiniň çagajygy indi ýumurtganyň içinde kanagat edip oturyp biljek däl. Guşjagazyň täsin dünýädeki bar zady tizräk göresi geldi. Ol kellejigini iki ýana bulaýlap, ysgynsyzja dyrnaklary bilen ýumurtga gabyklaryny döwürdirip, erkinlige çykdy. Onsoň erjellik bilen dyrjaşyp, höwürtgäniň erňegine bardy.

Ol gözjagazyňy çerrerdip, töwerege göz aýlady. Dünýä göwni ýetmeýän ýaly, çünküni ýokary tutup, petekesini gaýşartdy.

– Päheý, walla, mundanam bir dünýä bormy? Muny guruşlary näteňet? Hemme zady ters gurupdyrlar. Häý, akmak guşkelleler diýse! Ýer ýokarda bolup, gök aşakda bolmaly ahyry! Eger şeýle gurlan bolsa, bir jandarlar – adamlaram, pillerem, düýelerem asmanda gaýyp uçup ýörmeli! Onda menem haçan ganatym bekärkä diýip garaşyp oturman, bu wagt howada gaýyp, dünýäniň bar ýerini aýlanyp çykaýmaly! Häli görseň, bu dünýäde asyl akylyly jandaram ýokdur. Bir jandar hanjak ýöreýänini, näme üçin, nirä barýanyňy bilmän, uguralla uçuşyp ýa ýeriň ýüzünde gybyrдыklaşyp ýörendir!

Bu wagt tokaýyň gyrasyndaky ýoda bilen bir adam elleini gaty hallanladyp, gaýralygyna barýardy. Jikijiki ony görde-de, zordan aýak üstünde sandyrap durşuna ganatjyklaryny kakyp käýindi:

– Ol akmaga seret-le! Ol näme üçin ilerik däl-de, gaýrak barýar? Diýmek akyly ýerinde däl. Päheý ganatlaryny hallanladan bolýar-a. Ol uzyn ganatlardan haçan haýyr görjek

diýsene! Ganatlaryň ýaý-da, göge galyp, barjak ýeriňe tizräk ýeteniňi bil-dä! Eger ol mahluk şu wagt ýanyma sowlup, menden akyl sorasady! Men onuň üstüni akyl dan gömerdim. Ýogsa-da, näme üçin menden akyl soranoklar-a? Hä, indi bildim. Entek iller meniň dünýä inendigimi bilýän däldirler. Men özümiň dünýä inendigimi bulara ýagşyja bildirerin! Goý, iller meniň iň akylly, bilimdar jandardygy, hemme zada akyl ýetirýändigimi duýsunlar!

Jikjiki ýykylyp-sürşüp, çöp-çalamlaryň arasy bilen tokaýa bakan siňip gitdi. Gökde ganat ýaýyp saýraýan torgaýy gördi. Oňa gygyrdy:

– Eý hüpüklije! Beýle saýramaly däl, how!

Torgaý saýramasyny goýup, aşak seretdi. Jikjikini gördi.

– Eýsem nähili saýramaly?

Jikjiki ganatjyklaryny ýaýyp, ysgynsyzja jüýpüldedi.

– Jüýp-jüýp! Jüýp-jüýp! Ine şeýle saýramaly!

Torgaý gyzył etene jikjikiniň daşy guramadyk halyna saýramagy öwretjek bolmagyny halamady. Onuň ýokarysyndan güldi:

– Jyr-ryk! Jir-rik! Jür-rük! Bar, ugra!

Jikjiki tokaýyň gyrasyndaky şüdügär ýerde gagyldaşýan gargalaryň ýanyna bardy. Olaryň gagyldysyny goýdurjak bolup köp jüýpüldedi:

– Jüýp-jüýp! Goýuň, how sesiňizi! Men size akyl öwretjek! Sesiňizi goýuň! Men size neneňsi gagyldamalydygyny öwretjek!

Gargalar kah-kah edişil, etenäniň üstünden güldüler. Olar şeýle bir gaty gülyärdiler welin, jikjikiniň gorkudan ýaña tas ýüregi ýarylypdy. Ol gaçyl tokaýa girdi. Giren ýerinde-de peçegiň goluna aýagy çolaşyp бүdredi. Onuň maňlaýy ullakan agaja hütläp degdi. Maňlaýyny awyndyranyň neneňsi daragtdygyny bilmek üçin jikjiki gözünü depesine dikdi. Asyl onuň süsüşeni agaç däl-de, äpet piliň aýagy ogşyýan!

Guşjagaz gaýra çekilip, pili ýagşyja synlady. İçinden pikir öwürdi. «Be, walla, bu haýsy guşka?! Bu nädip uçýarka?!.. Äý, bu guş däldir. Men bilsem, bu pil diýilýän mahlukdyr. Men pillere beletdirin. Bularda akyl bolmaz. Gel, men muňa akyl bereýin». Ol galdagyp duran çöpe çykdy-da, jüýpüldäp, pile akyl berip ugrady:

– Eý, pil pälwan! Sen näme üçin bu taýda irkilip dursuň? Bar, höwürtgäne gir-de, şol ýerde arkaýyn dynjyňy al. Dik duran ýeriňde uklamaga utanaňokmy?

Pil onuň jüýpüldisini eşitdi. Ol holtumyny iki ýana bulaýlady:

– Äl, bu jyňňyldaýan kim-aýt?! Bi çybyndyr ýa çirkeýdir! Hudaý saklawersin, soňky günlerde çybyn bilen çirkeý köpelişdir. Hut gözüňe gaçjak bular!

Pil gapdaldaky çalpawa holtumyny sokdy. Jikjiki gaty gaharlandy:

– Eý, pil pälwan, gözüňi giňräk açyp seret. Men çybynam däl, çirkeýem. Men aklyň öýi. Men dünýäde iň akylly guş. Men...

Ol sözüniň yzyny aýdyp bilmedi. Sebäbi, pil holtumyndaky suwy şeýle bir zarp bilen pürküp goýberdi welin, guşjagaz togalanyp-togalanyp, öz höwürtgesindeňem aňryk gum içine düşdi.

Ol ganatlaryny topraga urup, çünküni ýere urup, zordan iki aýagynyň üstüne galdy. Daş-töweregine göz aýlady. Nirä seretse, üsti çerkezli gum depeleri! Ol ýene käýindi:

– Ýeri, munça çägäni näme üçin üşürdilerkä? Çäge gerek bolsa, şunuň bir üşmegem ýeterlik ahyry! Galan çägelere ýele sowurmak gerek!

Şol wagt gum alakasy hinden çykdy. Çommalyp oturdu-da, giň dünýäni synlady. Jikjiki kellesini ýaryp gelýän aklyny esger ýaly, ýagny akyl berer ýaly jandara duşanyna begendi:

– Eý, akmak, bäräk gel-de, maňa gulak as. Men saňa akyl öwretjek!

Gum alakasy kürümüne kürsöp urdu-da, çala kellesini görkezip, guşjagaza gygyrdy:

– Eý, bilimdar! Aklyň kän bolsa, aňryňa seret! Pişik gelýär!

– Gelende näme? Men ojağaz akmaga akyl öwrederin!

Guşjagaz murtlary syh-syh, çal pişige gaňrylyp seretjek bolanda aýaklary taýyp, garaňky kürüme gaçdy. Şeýlelikde, ol pişikden aman gutuldy. Ýöne onuň özi welin, pişige azajygam bolsa, akyl öwretmäge yetişmähine öküdi. Guşjagaz ölümiň öýünde kürümden çykdy. Alaka eýýäm öz kürüminiň agzynda ýelejiräp otyr eken. Guşjagaz jüýpülledi:

– Hany ýaňky pişik?

– Hudaýa şükür, geçip gitdi! Seni görmedi. Şoňa begen!
– Wah, men oňa akyl öwretjekdim.
– Häý, guşkelle diýsänim! Olar ýaly galtaman pişik bilen oýnuň deň gelmez. Ýanyna bararsyň welin, lak-luk atar agzyna. Onsoň sen pişigiň garnynda oňa akyl öwreder ýatarsyň!
– Onda men öz akylymy saňa öwredeýin!

– Maňa seň aklyň derkar däl. Git-de, özüň ýaly akmagy gözle!
Gum alakasy oňa jort atdy-da, kürümine girip gitdi. Jikjiki akyl öwreder ýaly jandar gözläp, köp ýerlere aýlandy. Ýöne onuň sözünü diňlän bolmady. Oňa duşanlaryň hemmesi: «Bar, gitsene! Bizi iş-aladamyzdan goýjak bolma! Bar, ugra! Özünü ýaly guşkelläni gözle!» diýýärler. Ertesem, birigünem şeýle boldy.

Bir gün ol gaty gaharlanyp, takyrjak ýerde gezmeläp ýörkä ganat ýaýyp, ýeri gyratlap uçup gelýän gyrgyny gördi. Jikjiki muňa begendi. Ol aýagy ýetýän ýerdäki jandarlara akyl öwredip, takal okap, olaryň barynyň peteň-bizaryny çykarypdy. Gyrgyny welin birinji gezek görşi! Şonuň üçinem gyrga aňrynda dykyn alyp duran akyllyaryň baryny öwretmeli. Ol gyrgy görmän geçer öýdüp, ganatjygyny bulaýlady:

– Eý, akmak guş! Beýle uçmaly däl...

Ol sözünü gutaryp bilmedi. Gyrgy gelşine etene guşjagazy penjesine gysdy-da, göge galdy. Şondan soň jikjikini gören bolmady. Tokaý jandarlary bilimdar jikjikini ýatlanlarynda: «Ol dirimiş. Dagyň gowagynda başyna selle oranyp, gyrgylary akyl taýdan okadýarmyş» diýip gülüşýärdiler.

Berdimuhammet GULOW. Ertekiler